

# ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

---

*В. Гончаренко*, член-кореспондент  
АПРН України

## Організація та діяльність Президії Всеукраїнського ЦВК (1917–1938 рр.)

Становлення радянської моделі найвищих законодавчих органів України розпочалося з кінця грудня 1917 р., коли в Харкові відбувся I Всеукраїнський з'їзд Рад, який прийняв 12 грудня цього ж року резолюцію «Про організацію влади на Україні». В цьому документі Україна проголошувалась Республікою Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, а влада на території цієї Республіки повинна була належати «виключно Радам робітничих, солдатських і селянських депутатів; на місцях — повітовим, міським, губернським та обласним Радам, а в центрі — Всеукраїнському з'їздові Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, його Центральному Виконавчому Комітетові і тим органам, які він створить». За більш ніж 70-річний період існування радянської влади в Україні функціонувало декілька видів найвищих законодавчих органів країни, загальні засади організації та діяльності яких було закріплено відповідно у конституціях УСРР 1919 р. і 1929 р., а також у конституціях УРСР 1937 р. і 1978 р.

Чільне місце серед законодавчих органів УСРР в перше двадцятиріччя радянської влади посідала Президія ВУЦВК, обрання якої належало до компетенції ВУЦВК, який обирав членів і кандидатів у члени Президії зі свого складу. В перші роки радянської влади Президія обиралася пленумом ВУЦВК, а з переходом на сесійний порядок роботи ВУЦВК — на першій сесії ВУЦВК кожного нового скликання. Кількісний склад Президії був відносно малочисленним. Так, вперше Президію було обрано на першому засіданні ЦВК України в грудні 1917 р. у кількості 5 осіб<sup>1</sup>. Положення про ВУЦВК від 12 жовтня 1924 р. визначало, що Президія ВУЦВК обирається ВУЦВКом зі свого середовища на сесійному засіданні у складі: Голови ВУЦВК, Секретаря ВУЦВК і членів

---

<sup>1</sup> Див.: Історія держави і права Української РСР. В двох томах. 1917–1967 рр. — К., 1967. — Т. 1. — С. 124.

ВУЦВК у кількості за розсудом ВУЦВК, всього не більше 17 чоловік (у тому числі Голови і Секретаря)<sup>1</sup>. Президію ЦВК УСРР останнього XIII скликання було обрано у складі 21 члена і 3 кандидатів у члени Президії ЦВК УСРР. Тривалий час Президію ВУЦВК (ЦВК УСРР (УРСР) очолював (1919 — 1938 рр.) радянський державний і партійний діяч Г. Петровський — Голова ВУЦВК (ЦВК УСРР (УРСР))<sup>2</sup>.

В перші роки радянської влади функції Президії ВУЦВК в основному зводилися до підготовки засідань ВУЦВК і всеукраїнських з'їздів Рад, а також вирішення деяких інших питань. Так, згідно з постановою ВУЦВК від 23 травня 1920 р. «Про Президію Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету» до відання Президії належали: 1) керування засіданнями пленуму ВУЦВК; 2) підготовка матеріалів до засідань ВУЦВК; 3) подання проектів декретів на розгляд пленуму ВУЦВК; 4) нагляд за виконанням постанов ВУЦВК; 5) ведення зносин від імені ВУЦВК; 6) розгляд питань про помилування та вирішення інших питань в порядку управління; 7) затвердження в період між засіданнями ВУЦВК постанов РНК УСРР, а також призупинення її постанов з перенесенням їх на розгляд найближчого пленуму ВУЦВК; 8) призначення запропонованих РНК УСРР окремих народних комісарів. В цій же постанові Президію ВУЦВК було визначено «керуючим центром по інструктуванню всієї роботи як у центрі, так і на місцях».

Як бачимо, постановою ВУЦВК від 23 травня 1920 р. Президія ВУЦВК поки що прямо не наділялася правом здійснювати законодавчу діяльність. Вперше право на таку діяльність було надано Президії ВУЦВК постановою V Всеукраїнського з'їзду Рад від 1 березня 1921 р. «Про радянське будівництво», в ст. 12 якої було записано, що «ніякі органи, крім Всеукраїнського з'їзду Рад, УкрЦВК, його Президії та Раднаркому, не мають права видавати законодавчі акти загальнодержавного значення»<sup>3</sup>. Статусом же законодавчого органу Президію ВУЦВК було наділено Положенням про ВУЦВК від 12 жовтня 1924 р., в ст. 15 якого визначалося, що «Президія Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету в період між сесіями ВУЦВК становить вищий законодавчий та розпорядчий орган влади УСРР»<sup>4</sup>. Статус вищого законодавчого, виконавчого та розпорядчого органу УСРР Президії ВУЦВК був закріплений за нею Конституцією УСРР 1919 р. в редакції 1925 р.<sup>5</sup> I, нарешті, згідно

<sup>1</sup> Див.: ЗУ УСРР. — 1924. — № 45. — Ст. 276.

<sup>2</sup> Див.: ЗУ УСРР. — 1935. — № 7. — Ст. 31–33.

<sup>3</sup> Съезды Советов в документах. — М., 1960. — Т. II. — С. 91.

<sup>4</sup> ЗУ УСРР. — 1924. — № 45. — Ст. 276.

<sup>5</sup> Див.: Съезды Советов в документах. — М., 1964. — Т. V. — С. 153.

з ст. 32 Конституції УСРР 1929 р. Президія ВУЦВК в період між сесіями ВУЦВК визначалася як «вищий законодавчий, виконавчий та розпорядчий орган влади Української Соціалістичної Радянської республіки»<sup>1</sup>. Отже, на першому місці в цитованих законодавчих актах, які визначали статус Президії ВУЦВК, стоїть її законодавча функція. Здійснюючи законодавчу функцію, Президія мала право самостійно видавати декрети, постанови та розпорядження, а також розглядати і затверджувати проекти декретів та постанов, поданих РНК УСРР. Про це йшлося у ст. 19 п. «г» Положення про ВЦУВК від 12 жовтня 1924 р. і ст. 34 Конституції УСРР 1929 р. Однак усі законодавчі акти та постанови, в яких визначалися загальні норми політичного, економічного та культурного життя УСРР, а також ті, що вносили корінні зміни в практику державних органів республіки, а рівно проекти кодексів законів, обов'язково підлягали поданню на розгляд та затвердження сесії ВУЦВК. Про це йшлося у п. «г» ст. 19 Положення про ВЦУВК від 12 жовтня 1924 р. і ст. 35 Конституції УСРР 1929 р.

На практиці Президія ВУЦВК широко використовувала надане їй право законодавчої діяльності. В 1920 — на початку 1930-х років вона прийняла не одну сотню законодавчих актів у всіх сферах державного, господарського та соціально-культурного будівництва в УСРР. В цьому легко переконатися, звернувшись до такого офіційного видання нормативних актів, як «Зібрання узаконень і розпоряджень робітничо-селянського уряду Української СРР» зазначеного періоду, де друкувалися законодавчі акти всеукраїнських з'їздів Рад, ВУЦВК, Президії ВУЦВК, РНК УСРР. При цьому, як уже відмічалось, значну частину прийнятих Президією ВУЦВК законодавчих актів було затверджено сесіями ВУЦВК. Порядок подання прийнятих Президією ВУЦВК законодавчих актів на затвердження сесії ВУЦВК (а також доведення до відома сесії тих актів Президії ВУЦВК, які не потребували затвердження сесії) визначалося спочатку «Наказом про порядок роботи Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету», затвердженим постановою ВУЦВК від 30 липня 1925 р.<sup>2</sup>, а потім новим «Наказом про порядок роботи Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету», затвердженим постановою ВУЦВК від 6 лютого 1929 р.<sup>3</sup> Ці накази були по суті розгорнутими регламентами роботи Президії ВУЦВК. Так, Наказ 1929 р. складався із 70 статей і включав такі розділи: Розділ І. Про склад Президії

<sup>1</sup> Конституції і конституційні акти України. Історія і сучасність. – К., 2001. – С. 91–92.

<sup>2</sup> Див.: ЗУ УСРР. – 1925. – № 60–61. – Ст. 349.

<sup>3</sup> Див.: Там само. – 1929. – № 8. – Ст. 347–364.

Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету; Розділ II. Про відомства, установи й осіб, що мають право подавати справи на розгляд Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету; Розділ III. Порядок подання справ до Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і складання порядку денного засідань Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету; Розділ IV. Порядок скликання й ведення засідань Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету; Розділ V. Про протоколи засідань Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету; Розділ VI. Порядок виконання постанов Президії Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету; Розділ VII. Порядок розгляду Президією Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету протестів та скарг, що надійшли до неї.

Законодавство про Президію ВУЦВК наділяло її досить широкими повноваженнями в галузі вищого державного управління. Наприклад, постановою V Всеукраїнського з'їзду Рад «Про радянське будівництво» Президії ВУЦВК надавалося право розв'язувати питання і конфлікти, які стосувалися відносин між наркоматами, главками й центрами, з одного боку, і місцевими виконкоматами — з другого. Президія ВУЦВК також цією ж постановою уповноважувалася вирішувати питання адміністративного господарського поділу УСРР<sup>1</sup>. Але більш докладно повноваження Президії ВУЦВК в галузі вищого державного управління було визначено в Положенні про ВУЦВК від 12 жовтня 1924 р. Так, згідно з ст. 19 цього Положення Президія ВУЦВК, зокрема, відала: наглядом за впровадженням у життя Конституції УСРР та виконанням усіх постанов з'їздів Рад СРСР, всеукраїнських з'їздів Рад, ЦВК СРСР і ВУЦВК; обранням за поданням РНК УСРР та звільненням від обов'язків окремих народних комісарів УСРР; скасуванням незаконних та недоцільних постанов і розпоряджень народних комісаріатів та інших центральних органів УСРР, а також місцевих з'їздів Рад, виконавчих комітетів та їх президій; скасуванням рішень, вироків та постанов Найвищого Суду УСРР; розглядом протестів та подань Прокурора Республіки; нагородженням орденами Червоного Прапора та Трудового Прапора; розв'язанням питань адміністративно-територіального поділу УСРР; розв'язанням усіх інших питань в порядку найвищого управління<sup>2</sup>. Правом розв'язувати всі питання в порядку верховного управління Президію ВУЦВК наділяла і Конституція УСРР 1929 р. (ст. 37)<sup>3</sup>. Зазначеним питанням Президія ВУЦВК приділяла значну увагу в процесі своєї діяльності.

<sup>1</sup> Див.: Съезды Советов в документах. — Т. II. — С. 91.

<sup>2</sup> Див.: ЗУ УСРР. — 1924. — № 45. — Ст. 276.

<sup>3</sup> Див.: Съезды Советов в документах. — Т. V. — С. 235.

Положення про ВУЦВК від 12 жовтня 1924 р., а потім і Конституція УСРР 1929 р. наділяли Президію ВУЦВК дуже важливим правом опротестовувати в найвищих органах влади СРСР постанови РНК СРСР у випадках невідповідності їх Конституції СРСР 1924 р. або порушення важливих інтересів УСРР, а також призупиняти розпорядження народних комісаріатів та центральних установ СРСР, що діють на правах наркоматів, у випадках, зазначених в ст. 59 Конституції СРСР<sup>1</sup>. У другій половині 1920-х років Президія ВУЦВК досить часто використовувала в своїй діяльності це право<sup>2</sup>.

У 1930-х роках до Конституції УСРР 1929 р. двічі вносилися деякі зміни, що стосувалися і Президії ВУЦВК. Так, XII Всеукраїнський з'їзд Рад вніс до ст. 33 Конституції УСРР деякі зміни, прийнявши рішення викласти цю статтю у такій редакції: «Президія Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету має право зупиняти й касувати постанови Ради Народних Комісарів і окремих народних комісаріатів Української Соціалістичної Радянської Республіки, Всесмодавського центрального виконавчого Комітету, районних виконавчих комітетів і міських Рад, виділених як окремі адміністративно-господарські одиниці»<sup>3</sup>. Внесеніми XIII з'їздом Рад УСРР в Конституцію УСРР 1929 р. змінами було змінено назву Президії ВУЦВК, яка стала називатися Президією Центрального Виконавчого Комітету УСРР. Статтю 33 Конституції УСРР 1929 р. було викладено у такій редакції: «33. Президія Центрального Виконавчого Комітету має право зупиняти і касувати постанови Ради Народних Комісарів та окремих народних комісаріатів Української Соціалістичної Радянської Республіки, Центрального Виконавчого Комітету АМСРР і обласних виконавчих комітетів»<sup>4</sup>.

В першій половині 1930-х років Президія ВУЦВК продовжувала здійснювати повноваження, надані їй Конституцією УСРР 1929 р. Перш за все це була законодавча діяльність Президії ВУЦВК. Вона приймала постанови, якими вносилися зміни та доповнення до кодексів УСРР, інших законодавчих актів з державних, господарських, соціально-культурних питань. Приймала Президія ВУЦВК й нові законодавчі акти<sup>5</sup>.

<sup>1</sup> Див.: ЗУ УСРР. – 1924. – № 45. – Ст. 276; Съезды Советов в документах. – Т. V. – С. 234 – 235.

<sup>2</sup> Див. докладніше: *Дябло В. К.* Судебная охрана конституций в буржуазных государствах и в Союзе ССР. – М., 1928; *Усенко І. Б.* Конституційні протести УСРР // *Юридична енциклопедія: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.* – Т. 3: К-М. – К., 2001. – С. 287–288.

<sup>3</sup> 33 УСРР. – 1931. – № 9. – Ст. 212.

<sup>4</sup> Там само. – 1935. – № 8–9. – Ст. 41.

<sup>5</sup> Так, 18 жовтня 1934 р. Президія ВУЦВК затвердила «Інструкцію про вибори до Рад і на з'їзди Рад», а у зв'язку з цим скасувала таку ж Інструкцію, затверджену Президією ВУЦВК 1 листопада 1930 р. (див.: 33 УСРР. – 1934. – № 30. – Ст. 254, 255).

Про її досить активну законодавчу діяльність у зазначений період свідчить велика кількість постанов, прийнятих нею в міжсесійний період і затверджених сесіями ВУЦВК, що відбулися у 1930-ті роки. Так, III сесія ВУЦВК XI скликання 28 грудня 1930 р. прийняла постанову «Про затвердження постанов, що їх ухвалила Президія Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету між II і III сесіями ВУЦВК XI скликання», якою затверджувалися постанови Президії ВУЦВК, прийняті нею між 26 листопадом 1929 р. і 16 грудня 1930 р.<sup>1</sup> II сесія ВУЦВК XII скликання 1 липня 1931 р. в основному затвердила подані від Президії ВУЦВК проекти статутів про сільські та міські Ради, районні з'їзди Рад і районні виконавчі комітети, доручивши остаточно опрацювати й видати їх Президії ВУЦВК<sup>2</sup>. III сесія ВУЦВК XII скликання затвердила 20 грудня 1931 р. постанови, що їх ухвалила Президія ВУЦВК між III сесією ВУЦВК XI скликання та III сесією ВУЦВК XII скликання. Це були постанови Президії ВУЦВК про зміни і доповнення до кодексів УСРР та її окремі постанови. Таких окремих постанов було затверджено 53<sup>3</sup>. V сесія ВУЦВК XII скликання 12 лютого 1933 р. затвердила велику кількість постанов Президії ВУЦВК, які та прийняла в період між III і V сесіями ВУЦВК XII скликання. Постанови Президії ВУЦВК стосувались змін і доповнень до кодексів УСРР, важливих законодавчих актів з питань радянського будівництва, промисловості і міського господарства, сільського господарства, соціально-культурного будівництва, юстиції, фінансів, зміцнення трудової дисципліни. Сесія також підтвердила постанови Президії ВУЦВК про позбавлення статусу членів ВУЦВК декількох осіб, про призначення на посаду декількох наркомів УСРР<sup>4</sup>. Затверджували законодавчі акти, прийняті Президією ВУЦВК, і наступні сесії ВУЦВК<sup>5</sup>. Останньою в історії ВУЦВК (ЦВК УСРР (УРСР) сесією, яка затверджувала законодавчі акти Президії, була IV сесія ЦВК УРСР, котра затвердила 5 лютого 1937 р. низку постанов Президії ЦВК УРСР, прийнятих нею в період між III і IV сесіями ЦВК УРСР XIII скликання<sup>6</sup>.

<sup>1</sup> Див.: 33 УСРР. – 1931. – № 5. – Ст. 49; III сесія Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету Рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів XI скликання (23–28 грудня 1930 р.). Стенографічний звіт та постанови. – Х., 1931. – С. 375–382.

<sup>2</sup> Див.: 33 УСРР. – 1931. – № 29. – Ст. 549.

<sup>3</sup> Див.: Там само. – 1931. – № 38. – Ст. 292.

<sup>4</sup> Див.: Там само. – 1933. – № 12. – С. 17–24; V сесія Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету Рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів XII скликання (8–12 лютого 1933 р.). Стенографічний звіт та постанови. – Х., 1933. – С. 249–254.

<sup>5</sup> Див.: 33 УСРР. – 1934. – № 2. – Ст. 10; 1936. – № 8. – Ст. 33.

<sup>6</sup> Див.: 33 УРСР. – 1937. – № 4. – Ст. 18.

Здійснюючи повноваження по верховному управлінню, Президія ВУЦВК практикувала заслуховування питань про стан справ у різних галузях економіки, охорони здоров'я, культури тощо, приймаючи щодо цих питань відповідні постанови. Так, 4 квітня 1933 р. Президія ВУЦВК прийняла постанови «На доповідь Вукопромради про стан та роботу промислової кооперації УСРР»<sup>1</sup> і «На доповідь Харківського облвиконкому про шкільне будівництво».<sup>2</sup> 20 грудня 1933 р. Президія прийняла постанову «На доповідь про радянське, господарське та культурне будівництво в Київській області»<sup>3</sup>. Приймалися Президією ВУЦВК постанови на доповіді центральних і місцевих органів влади й управління і у наступні роки<sup>4</sup>. Досить часто Президія ВУЦВК розглядала і вирішувала різні питання адміністративно-територіального поділу УСРР. Так, 20 травня 1933 р. Президія ВУЦВК прийняла постанову «Про утворення районних Рад у м. Києві»<sup>5</sup>, 14 червня 1933 р. — постанову «Про утворення Шпиківського та Ситковецького районів на території Вінницької області».<sup>6</sup> Президія ВУЦВК займалася питаннями адміністративно-територіального поділу УСРР і в наступні роки<sup>7</sup>. Останньою у цій сфері повноважень Президії була постановою від 25 червня 1938 р. «Про утворення адміністративних районів та території приміських смуг міських Рад Сталінської і Ворошиловградської областей»<sup>8</sup>.

В порядку верховного управління Президія ВУЦВК (ЦВК) продовжувала призначати на посади і звільняти з посад керівників наркоматів

<sup>1</sup> Див.: 33 УРСР. – 1933. – № 21. – Ст. 263.

<sup>2</sup> Див.: Там само. – № 23. – Ст. 298.

<sup>3</sup> Див.: Там само. – 1934. – № 3. – Ст. 12.

<sup>4</sup> Див.: Там само. – № 11. – Ст. 93; № 18. – Ст. 154; № 22. – Ст. 187; № 32. – Ст. 262, 264; 1935. – № 15. – Ст. 70; 1937. – № 23. – Ст. 92.

<sup>5</sup> Див.: Там само. – 1933. – № 23. – Ст. 299.

<sup>6</sup> Див.: Там само. – № 27. – Ст. 351.

<sup>7</sup> Див.: Там само. – 1934. – № 19. – Ст. 159–162; № 20. – Ст. 169–173; № 22. – Ст. 188–191; № 33. – Ст. 270–273; № 38. – Ст. 299, 300; 1935. – № 1. – Ст. 3; № 3. – Ст. 12, 13; № 4. – Ст. 18–21; № 5. – Ст. 23–25; № 11–12. – Ст. 50–54; № 15. – Ст. 72–74; № 22. – Ст. 129–130; № 42. – Ст. 196–200; № 43. – Ст. 210–212. 1936. – № 9. – Ст. 38–42; № 10. – Ст. 46–47; № 15. – Ст. 70, 71; № 19. – Ст. 89; № 28. – Ст. 137, 138; № 29. – Ст. 143; № 31. – Ст. 150; № 34. – Ст. 165; № 43. – Ст. 220–225. 1937. – № 14. – Ст. 59; № 16. – Ст. 64; № 49. – Ст. 171–175; № 50. – Ст. 176–179.

<sup>8</sup> Див.: 33 УСРР. – 1938. – № 35. – Ст. 141. Зазначимо, що це взагалі остання постановою в історії такого органу, як Президія ВУЦВК (ЦВК) України.

УСРР, інших центральних установ республіки, їх заступників<sup>1</sup>. Президія ВУЦВК (ЦВК) також призначала на посади членів Верховного Суду УСРР, звільняла деяких з них з посад<sup>2</sup>. У полі зору Президії були також кадрові питання стосовно прокуратури УСРР<sup>3</sup>. Декілька важливих постанов були прийняті Президією ЦВК УСРР XIII скликання у зв'язку з підготовкою й прийняттям Конституції СРСР 1936 р. і Конституції УРСР 1937 р. Так, 13 червня 1936 р. Президія ЦВК УСРР прийняла постанову «Про обговорення проекту Конституції Союзу Радянських Соціалістичних Республік»<sup>4</sup>, 13 липня 1936 р. — постанову «Про склад комісії по розробці проекту Конституції УРСР». Цю комісію було створено у складі 31 члена, її головою затверджено П. П. Любченка<sup>5</sup>. 21 квітня 1937 р. Президія ЦВК УРСР прийняла постанову «Про Державний герб Української Радянської Соціалістичної Республіки», передбачений прийнятою Надзвичайним XIV з'їздом Рад УСРР 30 січня 1937 р. Конституцією УРСР<sup>6</sup>.

Конституція УРСР 1937 р. найвищим органом державної влади УРСР визнала Верховну Раду УРСР. Але і після прийняття Конституції УРСР 1937 р. деякий час, до виборів Верховної Ради УРСР, зберігалися повноваження ЦВК УРСР і його Президії. Але і діяльність Президії ЦВК УРСР поступово сходила нанівець, у тому числі в законодавчій сфері. Більшість нормативних актів у 1937 р. приймала РНК УРСР<sup>7</sup>. У 1938 р. Президія ЦВК УРСР прийняла 12 постанов. Декілька з них було присвячено виборам до Верховної Ради УРСР. Це були такі постанови: від 13 березня 1938 р. «Про стан підготовки до виборів Верховної Ради

<sup>1</sup> Див., напр.: 33 УСРР. — 1931. — № 34. — Ст. 269–274; 1932. — № 7. — Ст. 47–52; № 8. — Ст. 65–66; № 9. — Ст. 77–79; № 10. — Ст. 87–95; № 25. — Ст. 151–154; № 28. — Ст. 171–172; № 31–32. — Ст. 195–196; 1933. — № 2. — Ст. 18–21; № 7. — Ст. 72; № 8. — Ст. 83–85; № 11. — Ст. 125–134; № 21. — Ст. 265–272; № 27. — Ст. 345–350; № 32. — Ст. 411–412; № 54. — Ст. 687–688. 1934. — № 3. — Ст. 14–15; № 7. — Ст. 59–64; № 21. — Ст. 181–184; № 31. — Ст. 260–261; 1935. — № 3. — Ст. 14, 15; № 14. — Ст. 65, 66; № 19. — Ст. 103; № 20. — Ст. 110, 111; № 21. — Ст. 118–123; № 41. — Ст. 189, 190. 1936. — № 10. — Ст. 48, 49; № 32. — Ст. 153, 154; № 36. — Ст. 178; 1937. — № 1. — Ст. 3; № 12. — Ст. 49; № 19. — Ст. 74–76.

<sup>2</sup> Див.: Там само. — 1935. — № 2. — Ст. 8; № 11–12. — Ст. 55, 56; № 13. — Ст. 59; № 15. — Ст. 75; № 37. — Ст. 177, 178; № 41. — Ст. 191, 193, 194; 1936. — № 18. — Ст. 83; № 49. — Ст. 263; № 57. — Ст. 313.

<sup>3</sup> Див.: Там само. — 1936. — № 19. — Ст. 92; № 42. — Ст. 214; № 45. — Ст. 241; № 49. — Ст. 265.

<sup>4</sup> Див.: Там само. — № 30. — Ст. 147.

<sup>5</sup> Див.: Там само. — № 36. — Ст. 176.

<sup>6</sup> Див.: 33 УРСР. — 1937. — № 18. — Ст. 70.

<sup>7</sup> Див.: Там само. — № № 1–59.



УРСР»<sup>1</sup>, від 28 квітня 1938 р. «Про надання права голосування на виборах до Верховної Ради УРСР виборцям інших союзних і автономних республік»<sup>2</sup>, «Про участь у виборах до Верховної Ради УРСР виборців на судах і пароплавах морського і річкового флоту, які перебувають у плаванні у день виборів до Верховної Ради УРСР»<sup>3</sup>, від 9 травня 1938 р. «Про внесення окремих змін і виправлень в постанову Центрального Виконавчого Комітету УРСР від 20 квітня 1938 року „Про виборчі округи по виборах до Верховної Ради УРСР”»<sup>4</sup>, від 21 травня 1938 р. «Про звільнення від основної роботи голів і секретарів Окружних і Дільничних виборчих комісій на час з 1 до 28 червня 1938 року»<sup>5</sup>, від 25 травня 1938 р. «Про списки виборців на судах і пароплавах морського і річного флоту, що перебувають у плаванні в день виборів до Верховної Ради УРСР»<sup>6</sup>. Останньою в історії Президії ВУЦВК (ЦВК), як вже зазначалося, стала її постанова від 25 червня 1938 р. «Про утворення адміністративних районів на території приміських смуг міських Рад Сталінської і Ворошиловградської областей»<sup>7</sup>.

Завершуючи розгляд діяльності Президії ВУЦВК (ЦВК), слід зазначити, що у 30-ті роки цей державний орган УСРР (УРСР) функціонував в умовах панування адміністративно-командної системи управління, однією з ознак якої була надцентралізація влади в руках союзних органів влади і особисто органів управління. Все це позначилося на діяльності Президії, змісті її рішень. Так, Президія ВУЦВК і РНК УСРР 15 березня 1930 р. прийняли спільну постанову «Про зміну і доповнення Кримінального кодексу УСРР», яким значно підсилювалась кримінальна відповідальність, зокрема за діяння проти радянської влади і радянського ладу<sup>8</sup>. При цьому більша частина змін і доповнень до КК УСРР 1927 р. вносилися у зв'язку з прийняттям відповідних постанов ЦВК і РНК Союзу РСР<sup>9</sup>. Ще один приклад. 3 квітня 1930 р. Президія ВУЦВК і РНК УСРР прийняли постанову «Про заборону орендувати землю й вживати найманої праці в поодиноких селянських господарствах у районах суцільної колективізації»<sup>10</sup>. Як зазначалося у ст. 6 постанови, вона видавалася «на підставі арт. 3 постанови ЦВК і РНК Союзу РСР з 1 лютого 1930 р. „Про заходи

<sup>1</sup> Див.: 33 УРСР. – 1938. – № 15. – Ст. 52.

<sup>2</sup> Див.: Там само. – № 25. – Ст. 101.

<sup>3</sup> Див.: Там само. – № 27. – Ст. 108.

<sup>4</sup> Див.: Там само. – № 28. – Ст. 113.

<sup>5</sup> Див.: Там само. – № 31. – Ст. 127.

<sup>6</sup> Див.: Там само. – Ст. 128.

<sup>7</sup> Див.: Там само. – 1938. – № 35. – Ст. 141.

<sup>8</sup> Див.: Там само. – 1930. – № 8. – Ст. 91.

<sup>9</sup> Див.: Там само. – Ст. 299–300.

<sup>10</sup> Див.: Там само. – № 11. – Ст. 108.

до зміцнення соціалістичної перебудови сільського господарства у районах сучільної колективізації та боротьби з куркульством»<sup>1</sup>.

І в наступні роки майже у кожному законодавчому акті, який приймала Президія ВУЦВК, можна знайти посилання на відповідний нормативний акт союзних органів влади. Підсилення в країні культу особи Сталіна, розгортання масових репресій також позначились на діяльності Президії ВУЦВК (ЦВК). Так, 20 серпня 1936 р. Президія ЦВК УСРР прийняла постанову про виключення зі складу членів ЦВК УСРР двох членів, як контрреволюціонерів, котрі «проводили злочинну роботу, будучи учасниками троцькісько-зінов'ївської банди»<sup>2</sup>. Цю постанову було затверджено IV сесією ЦВК УСРР 5 лютого 1937 р.<sup>3</sup> Затвердила зазначена сесія також рішення ЦВК (протокол № 41 за 1937 р.) про виключення зі складу ЦВК УСРР тепер уже 12 членів<sup>4</sup>. Наведення прикладів впливу на рішення Президії ВУЦВК (ЦВК) УСРР (УРСР) культу особи Сталіна можна продовжувати.

З прийняттям 30 січня 1937 р. нової Конституції УРСР та обранням 26 червня 1938 р. Верховної Ради УРСР юридично й фактично припинили діяльність з'їзди Рад УРСР, ЦВК УРСР, Президія УРСР, які «виявилися першим різновидом „соціалістичного парламентаризму”, спробою організації роботи вищих представницьких інстанцій на принципах революційної доцільності, пролетарської демократії, диктатури робітничого класу»<sup>5</sup>.

*Надійшла до редколегії 04.11.05*

*В. Єрмолаєв, доцент НЮА України*

## **Про українське представництво в Державній думі Російської імперії третього та четвертого скликань**

Новелізуючи нашу політичну систему в напрямі парламентсько-президентської республіки, забезпечення реального народовладдя, слід урахувати позитивний зарубіжний та вітчизняний позитивний і негатив-

<sup>1</sup> Див.: 33 УРСР. – Ст. 349.

<sup>2</sup> Див.: 33 УСРР. – 1936. – № 41. – Ст. 204.

<sup>3</sup> Див.: Там само. – 1937. – № 4. – Ст. 18.

<sup>4</sup> Див.: Там само.

<sup>5</sup> Український парламентаризм: минуле і сучасне / За ред. Ю. С. Шемшученка. – К., 1999. – С. 142.